

КЛАСИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБІГОМ ІНФОРМАЦІЇ

УДК 343.5:343.2

Постановка проблеми. Питання про визначення поняття кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності (господарських кримінальних правопорушень) та їх місце в системі кримінальних правопорушень, передбачених в Особливій частині КК України традиційно належать в юридичній літературі до числа дискусійних. Така дискусія розгортається, перш за все, навколо визначення об'єкту цієї групи кримінальних правопорушень, а оскільки родовий об'єкт є одним з критеріїв, що використовуються для класифікації кримінальних правопорушень, то, відповідно, питання щодо такої класифікації також не є однозначно вирішеним. В контексті дослідження кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, предметом яких є інформація, також виникає потреба в проведенні розподілу цих правопорушень на відповідні групи.

Викладення основного матеріалу. Ставлення з боку науковців до назви Розділу VII Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності», а отже й до встановлення об'єкту відповідних кримінальних правопорушень, є досить різним. Як зазначають О.О. Дудоров та М.І. Хавронюк [1, с. 602], з одного боку, ця назва не відображає родовий об'єкт відповідних кримінальних правопорушень як основу побудови Особливої частини КК України, чітко не показує, які саме відносини поставлені під охорону за допомогою кримінально-правових норм, об'єднаних у вказаний розділ КК України. Тим більше, що у сфері господарської діяльності можуть вчинятися діяння, які не є власне господарськими та знаходяться в інших розділах КК України, наприклад, шахрайство (ст. 190 КК Украї-

ни – Розділ VI Особливої частини «Кримінальні правопорушення проти власності»), підроблення документів (ст. 358 КК України – Розділ XV Особливої частини «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів») та ін.

Крім того, навпаки, в розділі VII Особливої частини КК України містяться норми про охорону відносин, які неможна визнати господарськими згідно з приписами регулятивного законодавства. Так, відповідно до ч. 1 ст. 3 Господарського кодексу України під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [2]. Навряд чи до такої діяльності можна віднести відносини оподаткування (ст.ст. 212 – 212¹ КК України) чи переміщення через митний кордон України предметів, вилучених з обігу чи обмежених в ньому (ст. 201 КК України).

З іншого боку, пояснення міститься в тому, що досить різнопланові посягання містяться в цьому розділі і треба було знайти якусь узагальнюючу назву.

Аналіз існуючих класифікацій кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності дозволяє зробити висновок, що відповідні кримінальні правопорушення, предметом яких є інформація, можуть належати до різних груп. Основним критерієм таких класифікацій виступає об'єкт кримінальних правопорушень.

Представники Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого (В.М. Киричко, О.І. Перепелиця, В.Я. Тацій) також проводять класифікацію за об'єктом (безпосереднім) [3, с. 186-187] та з метою нашого дослідження за їх класифікацією відповідні кримінальні правопорушення можна розподілити наступним чином:

1) кримінальні правопорушення у сфері кредитно-фінансової, банківської і бюджетної систем України (ст. 200 КК України);

2) кримінальні правопорушення у сфері підприємництва, конкурентних відносин та іншої діяльності суб'єктів господарювання (ст.ст. 205¹, 209¹, 231, 232 КК України);

3) кримінальні правопорушення у сфері використання фінансових ресурсів та обігу цінних паперів (ст.ст. 220¹, 220², 222, 223¹, 232¹, 232², 232³ КК України).

А.М. Бойко вважає, що в сучасних умовах родовим об'єктом кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачена нормами розділу VII Особливої частини КК України, виступає господарський механізм держави. У зв'язку з цим під кримінальними правопорушеннями у сфері господарської діяльності пропонується розуміти суспільно небезпечні діяння, які посягають на охоронювані кримінальним законом складові господарського механізму держави, заподіюючи їм істотну шкоду [4, с. 131].

Н.О. Гуторова обґрунтовувала положення про необхідність виокремлення в Особливій частині КК України розділу «Злочини проти державних фінансів». При цьому кримінально карані посягання на приватні фінанси розглядалися саме як господарські злочини. З урахуванням видового об'єкту у названий розділ пропонувалося включити статті про відповідальність за три групи кримінальних правопорушень:

1) посягання на відносини щодо мобілізації грошових коштів до державних централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів;

2) посягання на відносини у сфері розподілу, перерозподілу і використання державних централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів;

3) посягання на відносини щодо регулювання грошового обігу, валютного регулювання та валютного контролю [5, с. 83-89, 338-339].

О.Е. Радутний, який присвятив дисертаційне дослідження кримінально-правовій охороні комерційної таємниці, поділяв кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності на п'ять груп (типів):

1) кримінальні правопорушення в сфері підприємницької діяльності;

- 2) кримінальні правопорушення, пов'язані з виявом монополізму і недобросовісної конкуренції;
- 3) кримінальні правопорушення в сфері фінансових інтересів держави та інших учасників господарської діяльності;
- 4) кримінальні правопорушення в сфері торгівлі і обслуговування населення;
- 5) кримінальні правопорушення в сфері приватизації [6, с. 67-69].

З точки зору нашого дослідження за запропонованою вченим класифікацією можемо виділити:

- 1) кримінальні правопорушення в сфері підприємницької діяльності (ст. 2051 КК України);
- 2) кримінальні правопорушення, пов'язані з виявом монополізму і недобросовісної конкуренції (ст.ст. 231, 232, 232¹, 232², 233³ КК України);
- 3) кримінальні правопорушення в сфері фінансових інтересів держави та інших учасників господарської діяльності (ст.ст. 200, 209¹, 220¹, 220², 222, 223¹ КК України).

О.О. Дудоровим була запропонована власна, дуже детальна, класифікація кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, в межах якої вчений використав в якості критерію поділу видовий (підгруповий) об'єкт кримінальних правопорушень. Саме такий підхід, на його думку, дозволив в межах всієї сукупності кримінальних правопорушень, передбачених нормами, об'єднаними у розділ VII Особливої частини КК України, виділити окремі групи більш-менш близьких один до одного посягань, які мають спільний для них об'єкт [7, с. 21].

В юридичній літературі видовий об'єкт визначається як підгрупа близьких, тотожних, подібних соціальних благ, що входить у більш широку групу однорідних, однопорядкових цінностей [8, с. 47]. Займаючи проміжне становище між родовим і безпосереднім об'єктами, будучи частиною родового об'єкта і знаходячись з останнім у співвідношенні «вид – рід», видовий об'єкт дає змогу виокремити специфічні групи кримінально протиправних посягань на близькі, взаємопов'язані соціальні цінності [7, с. 21].

Отже, в залежності від видового об'єкта кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності О.О. Дудоров класифікував таким чином:

- 1) кримінальні правопорушення проти порядку обігу грошей, цінних паперів, інших документів;
- 2) кримінальні правопорушення проти системи оподаткування;
- 3) кримінальні правопорушення проти системи бюджетного регулювання;
- 4) кримінальні правопорушення проти системи валютного регулювання;
- 5) кримінальні правопорушення проти порядку переміщення предметів через митний кордон України;
- 6) кримінальні правопорушення проти порядку зайняття підприємницькою та іншою господарською діяльністю;
- 7) кримінальні правопорушення проти прав і законних інтересів кредиторів;
- 8) кримінальні правопорушення проти добросовісної конкуренції і антимонопольної діяльності;
- 9) кримінальні правопорушення проти прав і законних інтересів споживачів;
- 10) кримінальні правопорушення проти порядку приватизації [7, с. 21-22].

В подальшому, О.О. Дудоров та М.І. Хавронюк удосконалили відповідну класифікацію та запропонували класифікувати відповідні кримінальні правопорушення залежно від видового об'єкта:

- 1) проти системи грошового обігу, фондового ринку і порядку обігу деяких документів;
- 2) проти системи оподаткування і системи загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- 3) проти бюджетної системи;
- 4) проти порядку переміщення предметів через митний кордон України;
- 5) проти порядку зайняття господарською діяльністю;
- 6) проти прав кредиторів;
- 7) проти засад добросовісної конкуренції;

8) проти порядку приватизації [1, с. 605].

Робочою групою з питань розвитку кримінального права, яка діє в складі Комісії з питань правової реформи при Президентові України [9], розробляється Проект Кримінального кодексу України, в якому також знайшлося місце для господарських кримінальних правопорушень, у тому числі тих, які пов'язані з обігом інформації [10]. Так, Проект містить Книгу 7. Злочини та проступки проти власності, фінансів, господарської діяльності та природних ресурсів. В свою чергу, Розділ 7.3 присвячений злочинам та проступкам проти фінансів, Розділ 7.4 – злочинам та проступкам проти порядку господарювання.

До злочинів проти фінансів (пов'язаних з обігом інформації) відносяться: кредитне шахрайство (ст. 7.3.10); незаконне використання інсайдерської інформації, що спричинило майнову шкоду (ст. 7.3.11); приховування інформації про діяльність емітента (ст. 7.3.12). До проступків проти фінансів: незаконне використання інсайдерської інформації (ст. 7.3.17); неналежне інформування про операції, які підлягають фінансовому моніторингу (ст. 7.3.18); розголошення таємниці фінансового моніторингу (ст. 7.3.19).

Злочинів проти порядку господарювання відповідного виду немає, а до проступків проти порядку господарювання належать: діяння щодо комерційної та банківської таємниці (ст. 7.4.12); фіктивне банкрутство (ст. 7.4.14).

Висновки. Отже, узагальнюючі наявні в науці кримінального права думки з приводу класифікації господарських кримінальних правопорушень та підтримуючі ідею щодо використання в якості критерію такої класифікації видового об'єкту, в межах нашого дослідження пропонуємо розподіл кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом інформації у сфері господарської діяльності, здійснити наступним чином:

1) кримінальні правопорушення, пов'язані з обігом інформації в системі грошового обігу, фондового ринку та обігу окремих документів (ст.ст. 200, 223¹, 232¹, 232², 232³ КК України);

2) кримінальні правопорушення, пов'язані з обігом інформації при зайнятті господарською діяльністю (ст.ст. 205¹, 209¹ КК України);

3) кримінальні правопорушення, пов'язані з обігом інформації у сфері кредитування (ст.ст. 220¹, 220², 222 КК України);

4) кримінальні правопорушення, пов'язані з обігом інформації при здійсненні добросовісної конкуренції (ст.ст. 231, 232 КК України).

Слід відзначити умовність будь-якої класифікації, оскільки кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності зазвичай посягають на кілька видових (безпосередніх) об'єктів, а поміщені тільки в одну класифікаційну групу. Але попри це, з метою уніфікації викладення матеріалу щодо досліджуваних складів кримінальних правопорушень ми в подальшому будемо використовувати запропоновану класифікацію та, відповідно, в межах її критеріїв будемо аналізувати особливості інформації як об'єкта кримінально-правової охорони від кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

1. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. *Кримінальне право: навч. посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ, 2014. 944 с.*
2. *Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 27.05.2022).*
3. *Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків, 2010. 608 с.*
4. *Бойко А.М. Про поняття та систематизацію злочинів у сфері господарської діяльності. Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 25-26 жовтня 2001 р. Київ-Харків, 2002. С. 131.*
5. *Гуторова Н.О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України: монографія. Харків, 2001. 384 с.*
6. *Радутний О.Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю (аналіз складів злочинів): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2002. 204 с.*
7. *Дудоров О.О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: Монографія. Київ, 2003. 924 с.*
8. *Кримінальне право України. Загальна частина: текст лекцій: Закон. Злочин. Відповідальність / В.О. Туляков, Н.А. Мирошниченко, Д.О. Балобанова. Одеса, 2014. 128 с.*

9. *Питання Комісії з питань правової реформи: указ Президента України від 07.08.2019 р. № 584/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584/2019#Text> (дата звернення: 26.05.2022).*
10. *Проект Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 18.05.2022 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/05/19/kontrolnyj-proekt-kk-18-05-2022.pdf> (дата звернення: 26.05.2022).*

Солоджук В.В. Класифікація кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з обігом інформації

У статті проводиться аналіз існуючих точок зору щодо класифікації кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в цілому та тих, які пов'язані з обігом інформації. Дискусія розгортається, перш за все, навколо визначення об'єкту цієї групи кримінальних правопорушень, а оскільки родовий об'єкт є одним з критеріїв, що використовуються для класифікації кримінальних правопорушень, то, відповідно, питання щодо такої класифікації також не є однозначно вирішеним. Аналіз існуючих класифікацій кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності дозволяє зробити висновок, що відповідні кримінальні правопорушення, предметом яких є інформація, можуть належати до різних груп. Основним критерієм таких класифікацій виступає об'єкт кримінальних правопорушень. Будь-яка класифікація є умовною, оскільки кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності зазвичай посягають на кілька видових (безпосередніх) об'єктів, а поміщені тільки в одну класифікаційну групу. В межах дослідження запропоновано розподіл кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом інформації у сфері господарської діяльності, здійснити наступним чином: 1) кримінальні правопорушення, пов'язані з обігом інформації в системі грошового обігу, фондового ринку та обігу окремих документів (ст.ст. 200, 223¹, 232¹, 232², 232³ КК України); 2) кримінальні правопорушення, пов'язані з обігом інформації при зайнятті господарською діяльністю (ст.ст. 205¹, 209¹ КК України); 3) кримінальні правопорушення, пов'язані з обігом інформації у сфері кредитування (ст.ст. 220¹, 220², 222 КК України); 4) кримінальні правопорушення, пов'язані з обігом інформації при здійсненні добросовісної конкуренції (ст.ст. 231, 232 КК України).

Ключові слова: інформація, таємниця, відомості, кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, класифікація.

Solodzhuk V. Classification of criminal offenses in the field of economic activity related to the circulation of information

The article analyzes the existing points of view regarding the classification of criminal offenses in the field of economic activity in general and those related to the circulation of information. The discussion revolves, first of all, around the definition of the object of this group of criminal offenses, and since the generic object is one of the criteria used for the classification of criminal offenses, accordingly, the issue of such classification is also not unequivocally resolved. The analysis of the existing

classifications of criminal offenses in the field of economic activity allows us to conclude that the relevant criminal offenses, the subject of which is information, may belong to different groups. The main criterion for such classifications is the object of criminal offenses. Any classification is conditional, since criminal offenses in the field of economic activity usually encroach on several specific (direct) objects, and are placed in only one classification group. Within the scope of the study, it is suggested that the distribution of criminal offenses related to the circulation of information in the field of economic activity be carried out as follows: 1) criminal offenses related to the circulation of information in the system of money circulation, the stock market, and the circulation of individual documents (art. 200, 223¹, 232¹, 232², 232³ Criminal Code of Ukraine); 2) criminal offenses related to the circulation of information when engaged in economic activity (art. 205¹, 209¹ Criminal Code of Ukraine); 3) criminal offenses related to the circulation of information in the field of lending (art. 220¹, 220², 222 Criminal Code of Ukraine); 4) criminal offenses related to the circulation of information during fair competition (art. 231, 232 Criminal Code of Ukraine).

Keywords: information, secret, details, criminal offence in the field of economic activity, classification.